

SCHLICHTER-TAKÁCS ANETT – CSIMÁNÉ POZSEGOVICS BEÁTA

A képregény/képregényalapú mediaticus közegek alkalmazási lehetőségei az általános iskolában példákkal

Bevezetés

Az oktatásban számos változást figyelhettünk meg az elmúlt években. Az ingergazdag és robbanásszerűen változó társadalmi és gazdasági környezet az otthon, a munka és az iskola világában is számos mentális és fizikai kihívást indukált. Az információs forradalom, az információhordozók megsokasodása, a média fejlődése és modernizálódása többek között magával vonta a köznevelési és közoktatási intézmények újraértelmezését. Átalakultak a tankönyvek, változott az átadandó tudás mennyisége és minősége. Megváltoztak a gyerekek is, sokkal nehezebben köthető le a figyelmük, átalakult az érdeklődési körük, megszokták, hogy környezetük hihetetlenül gyorsan változik, a sok-sok inger állandó odafordulást és alkalmazkodást igényel tőlük. Hangsúlyossá vált az információk súlyozása és szűrése, valamint az elaboráció, a feldolgozás képessége is (Czike 2004). Mindez a pedagógusszerepek megváltozását is (oktató-nevelő-fejlesztő-facilitáló funkciók előtérbe kerülésével) (Walter–Takács 2011) indukálta/indukálja.

Ma már a jól megszokott frontális osztálymunka nem elég. Nagyon fontos, hogy a pedagógus kreativitása, hivatástudata érvényesülni tudjon, hogy mind a gyerekek, mind a pedagógus élvezze az órai munkát!

Nagyobb teret kell nyernie a (közel)jövő iskoláiban a gyakorlatorientált, élményalapú módszereknek. Egyik lehetséges út a képregények bevonása a tanításba.¹

A képregény mint oktatási segédeszköz a kutatások fókuszában

Wallner és Barajas (2020) integratív kutatása a képregények használatát vizsgálta a 6-15 éves korosztály oktatásában, munkájuk jól összefoglalja a témához kapcsolódó kutatások eredményeit az elmúlt közel nyolcvan év távlatában. Munkájukban 1941 és 2019 között, többségében (37 mű) az utolsó tíz évben megjelent 55 kutatási szöveget

¹ A képregények használata az oktatásban egyáltalán nem új keletű. A nyelvoktatásban például régóta alkalmazzák. A Hachette francia kiadó 1971-ben jelentette meg „Le Français et la vie” című nyelvkönyvét, melyben a baloldalon csak rajzok, képtörténetek, a jobboldalon pedig a képekhez tartozó dialógusok voltak. Az angol Hutchinson 1995-ben adta ki „Project” című angol nyelvkönyvét gyerekeknek, melyben a rengeteg rajz mellett szinte minden lelkében található egyoldalas képregények. A németek első, nemzetközileg is elterjedt nyelvkönyve, a „Themen” szintén tartalmaz egy-egy képregényt, kifejezetten nyelvtani gyakorlatokhoz kapcsolódó feladatokkal (Szalay 2016).

elemeztek tizennégy országból.² Publikációjuk rávilágít arra, hogy milyen megközelítéseket alkalmaznak a kutatók a képregények oktatásban hasznosíthatósága kapcsán, mely tantárgyakhoz és mely populációkhoz kapcsolhatók. Az elemzett szövegekben a kvalitatív vizsgálatok dominálnak, ahol 55-ből 34 kvalitatív, tizennégy pedig kvantitatív, néhányan (n = 7) vegyes módszereket alkalmaznak (pl. Allen–Ingulsrud 2005; Cook 2017; Moeller 2016). Érdekes módon a 2000 előtt publikált összes tanulmány kvantitatív volt, ami azt jelzi, hogy a kvalitatív megközelítés ekkortájt vált népszerűvé az oktatáskutatók körében. A cikkekben bemutatott kutatás során a módszerek széles skáláját alkalmazták. A gyakori módszerek közé tartoznak az egyéni interjúk (n = 25), kérdőívek (n = 21), megfigyelések (n = 20), fókuszcsoportos interjúk (n = 13), tanulói anyagok gyűjtése (n = 11) és tesztek (n = 11). A legtöbb tanulmány több adatgyűjtési módszert is alkalmaz, ahol a legelterjedtebb kombináció a kérdőívek és az egyéni vagy fókuszcsoportos interjúk használata (n = 15, pl. Lam Toh et al. 2017; Lin–Lin 2016; Tsai 2015). A különböző tanulmányok különféle módszertani megközelítésekkel vizsgálják a képregények osztálytermi alkalmazási formáit. Leggyakoribbak a „kísérletnek” „akciótanulmánynak” nevezett munkák, melyekben a kutató vagy az osztály tanára által irányított képregények alkalmazásán alapuló tantermi munka kerül fókuszba (Wallner–Barajas 2020).

A képregények oktatásban való használatának előnyei

A képregényekkel a beszéd-, írás- és olvasáskészség, vizuális képességek remekül fejleszthetők (Arroio 2011; Szalay 2016; Akcanca 2020); támogatják a logikus gondolkodás fejlődését is (Arroio 2011; Wiegerová–Navrátilová 2017; Rozkosz–Wiorogórska 2016 idézi Phoon et al. 2020), segítenek a nyelvi készségek elsajátításában és az alkalmazásban (Vassilikopoulou et al. 2011 idézi Sagri et al. 2018), megkönnyítik a nyelvtanulást, segítenek abban, hogy a gyengébb nyelvtudással rendelkező tanulók megértsenek például tudományos fogalmakat (Graham 2011; Phoon et al. 2020). Sok esetben megszerettetik az olvasást, bár ezzel kapcsolatban vannak ellenvélemények is (Szalay 2016; Phoon et al. 2020). Tananyagokba integrálásuk lehetőség a tanulók képzeletének, kreatív gondolkodásának fejlesztéséhez (Arroio 2011; Koutníková 2017; Matuk et al. 2019; Phoon et al. 2020), sokféle, a kreativitást fejlesztő gyakorlat épülhet rájuk (Szalay 2016). Javítják a mentális folyamatokat, és esztétikai élvezetet váltanak ki a tanulóknál (Akkayát 2013 idézi: Akcanca 2020). Rövidek és gyorsan végig olvashatók, az újabb és újabb képek és a cselekmény képesek az átlagosnál (mai gyerekek 6-7 percig képesek koncentráltan figyelni, ezután új ingerekre van szükségük) hosszabb ideig lekötni a gyerekeket (Szalay 2016). Segítenek az összetett információk rendszerezésében is, és arra ösztönzik az olvasókat, hogy érzelmileg viszonyuljanak a szereplőkhöz és helyzetekhez (Matuk et al. 2019). Az oktatásba bevonásuk során képesek növelni a tanulók elkötelezettségét, motivációját, ösztönzik a részvételt a tanulási folyamatban (Szalay 2016; Koutníková

² Ausztrália (2), Horvátország (1), Irán (1), Japán (1), Kanada (11), Korea (1), Szingapúr (1), Szlovákia (1), Szlovénia (1), Svédország (2), Tajvan (1), Törökország (2), Egyesült Királyság (5), USA (25)

2017; Bolton-Gary 2012; Hosler–Boomert 2011 idézi Phoon et al. 2020; Akcanca 2020). Olvasásuk közben szórakozva tanulunk (Akcanca 2020).

A verbális információátadás alkalmi mellett/helyett a képregények vizuális jellege kiválóan illeszkedik a mai gyerekek információfeldolgozó sajátosságaihoz: például a kreatív tanulás IPOO-modellje³ (Mezőt 2011 idézi Szalay 2016) aspektusából, mely a tanulást négy komponensből álló információ-feldolgozó folyamatnak fogja fel (Mező et al. 2018) a képregény egyformán hasznos lehet a tanulás input, process és output fázisaiban. Az új, digitális kultúra egyre inkább a jobb agyféltekére épít, míg a hagyományos írásbeliség eddig a bal agyféltekét erősítette (Gyarmathyt 2011 idézi Szalay 2016). A képregényben lehetőség nyílik az írásbeliség és képesség, a verbalitás és vizualitás szintetizálására (Szalay 2016).

Meg kell jegyeznünk, hogy bizonyos kutatók, akik az elvontabb, összetettebb tudományos gondolkodást vizsgálták, azon túl, hogy a képregények hatékonyan befolyásolják és pozitívan alakítják a tanulók tudományhoz való hozzáállását, elköteleződését, nem találtak a tudásra vonatkozó jelentősebb javulást a képregények olvasása, felhasználása során (Spiegel et al. 2013; Ahmad et al. 2017; Rofii et al. 2018 idézi Phoon et al. 2020), míg mások mind a tudás, mind az attitűd, elkötelezettség terén jelentős javulást figyeltek meg (Graham 2011; Lin et al. 2015 idézi Phoon et al. 2020; Toh 2016).

Abban a kutatók általában egyet értenek, hogy a gyerekek szívesen olvasnak képregényeket, és hatással van rájuk a grafikus prezentáció vizuális vonzereje, ezáltal a képregények hatékony eszközei lehetnek az oktatásnak.

Képregények felhasználása az oktatásban

A képregények beépülése a gyakorlati oktatásba

A képregények alkalmazása a tanítási-tanulási folyamatban már számos ország oktatási rendszerébe bekerült/beépült, például a francia általános iskolába, ahol a latintanulás egyik legfőbb eszköze (Gombos 2005). Az Egyesült Királyságban rendszeresen használják a képregényeket például az irodalom, a művészetek, a történelem tantárgyak tanítása során, illetve a tanulók által készített leckék formájában is (Gibson 2008 idézi Sagri et al. 2018). Németországban az Asterix-sorozat segítségével latinul és franciául tanítják a gyerekeket (Gombos 2005). Japánban a manga képregényeket több, mint 25 éve alkalmazzák. Az Egyesült Államokban felhasználásuk népszerűsége jól érzékelhető az internetes weboldalak böngészése közben (Comics in the Classroom), és Maryland állam képregény kezdeményezése kapcsán, mely lehetővé tette minden oktatási szinten a módszer alkalmazását (Sagri et al. 2018). Matuk et al. 2019-ben a legtöbb témához kapcsolható publikációt is az USA-ban találta (55/25).

³ Tanulás = (Input + Process + Output) x Organizáció. Input: információ, bemenet; Process: információfeldolgozás; Output: az információ felhasználása; Organizáció: tanulásszervezés (Mező et al. 2018).

A képregények alkalmazása korosztályok szerint

A képregények oktatási potenciálja egyre inkább növekvő tendenciát mutat, az oktatás minden szintjén találkozhatunk vele az alapfokútól az egyetemekig alkalmazzák. Középiszkolai szinten és a felsőoktatásban népszerűbb, alapfokon szórványosabb az alkalmazása (Koutniková 2017; Wallner–Barajas 2020) esetenként az óvodai gyakorlatban (Csehországban) is találkozhatunk vele (Wiegerová–Navrátilová 2017; Wallner–Barajas 2020).

A kutatásokban szereplő iskolai tantárgyak

Nyelvtan (Akkayát 2013 idézi Wallner–Barajas 2020), a szókincs elsajátítása (Edwards 2008; Bruger et al. 2018 idézi Wallner–Barajas 2020), szövegértés (Brenna 2013; Jennings et al. 2014 idézi Wallner–Barajas 2020), didaktika (Kerneza–Kosir 2016; Wallnert 2017b, 2019 idézi Wallner–Barajas 2020), idegen nyelv (Graham 2011; Szalay 2016), történelem (Bosma et al. 2013 idézi Wallner–Barajas 2020), válságkezelés (Sharpe és Izadkhah 2014 idézi Wallner–Barajas 2020), állampolgári ismeretek (Huh és Suh 2018 idézi Wallner–Barajas 2020), kémia (Weitkamp–Burnet 2007 idézi Wallner–Barajas 2020), virológia (Spiegel et al. 2013 idézi Wallner–Barajas 2020), fizika (Özdemir 2017; Lin–Lint 2016 idézi Wallner–Barajas 2020; Ernyey 2020), művészeti oktatás (Kerneza–Kosirt 2016 idézi Wallner–Barajas 2020); matematika (Toh 2016).

A képregények felhasználásának alternatívái az oktatásban

A szakirodalomban a képregények alkalmazásának két módja körvonalazódik. Gyakori a már meglévő képregények felhasználása az oktatási folyamatban, lásd például az Asterix-sorozatot Németországban. G. Szabó és Gombos (2015) olyan konkrét óravázlatokat készítettek főként a magyar képregénykultúrára alapozva, amelyek építenek a különböző típusú képregényekre. A Tanodaplatform keretében összegyűjtött innovatív megoldások között Balázs Ákos (2016) a szövegértés-fejlesztésre, a képregények alkalmazását ajánlja a gyengén olvasó tanulók esetében. Fontosnak tartja a sikerélményt, mely azok számára elengedhetetlen, akik nehezen birkóznak meg hosszabb szövegek elolvasásával, értelmezésével. Online elérhető képregényeket is ismertet.

Népszerűek az úgynevezett oktatási célú képregények, ismeretterjesztő képregények, képregénytankönyvek. Akcanca szerint a 21. században az úgynevezett ismeretterjesztő képregények trenddé váltak az oktatásban (Akcanca 2020). Évről évre gyarapszik a célzottan tanulást, tanítást segítő, pedagógiai segédanyagként funkcionáló, ilyen jellegű kiadványok száma, melyek fontos eszközei lettek napjaink új szemléletének, az edutainmentnek (Losonczy 2013). Alkalmazásuk széles körű lehet, ráadásul korosztály- és tantárgyfüggetlen. Az oktatási képregények egyszerre szórakoztatóak és oktató jellegűek (Alabát 2007 idézi Matuk et al. 2013); ötvözik a formális és informális tapasztalatokat; egyesítik a vizuális és szöveges kommunikációs módokat; olyan irodalmi eszközöket tartalmaznak, mint a metafora, alliteráció, köznyelv, párbeszéd, cselekmény, téma, szimbolika, megszemélyesítés; olyan témákat ágyaznak be a narratív beszámolóba, mint a tudomány, történelem, társadalmi kérdések (Matuk et al. 2013). A pedagógusok évtizedeken keresztül elhatárolódtak a képregényektől, nem

tartották elég komolynak és elég nagy kihívásnak ahhoz, hogy az osztályterekben foglalkozzanak velük (Hutchinson 1949; Millard és Marsh 2001 idézi Matuk et al. 2019). Az elmúlt két évtizedben korábbi hírnevüktől eltérően elszaporodtak, sokféle képet mutatnak be (Matuk et al. 2019). A figyelemre méltó példák közül a *Clan Apis* (Hoslert 2000 idézi Matuk et al. 2019) antropomorfizált méhek történetén keresztül mutatja be a méhek viselkedését; a *Feynman* (Ottaviani–Myrick 2011 idézi Matuk et al. 2019) és a *Dignifying Science* (Ottavianit 2003 idézi Matuk et al. 2019) híres tudósok grafikus önéletrajzai; az *Optical Allusions* (Hoslert 2008 idézi Matuk et al. 2019) hagyományos fizikatankönyv. A *First Second Comics* által kiadott *Science Comic*-sorozat, mely kiváló példája az úgynevezett képregénytankönyveknek, olyan témákat mutat be, mint a repülés (Wilgus–Brookst 2017 idézi Matuk et al. 2019), a vulkánok (Chadet 2016 idézi Matuk et al. 2019), pestisjárványok (Koch 2017 idézi Matuk et al. 2019) a dinoszauruszok (Matuk et al. 2019), naprendszer, korallzátonyok, denevérek, tengeri élővilág stb. Az egyes kötetek szórakoztatva dolgozzák fel az aktuális tudományos témákat, olvasásuk közben a gyermekek többet tudnak meg például a földtudomány alapjairól, tenger élővilágáról, mint a tankönyveket magoló iskolások. Az *American Physical Society* (Amerikai Fizikai Társaság) olyan saját képregénysorozatot indított el 2009-ben, mely konkrétan oktatási segédeszköznek lett tervezve. A főhőse *Spectra* által magyaráz el különböző fizikai témaköröket (például erő, elektromosság, fény, hang). A képregénysorozat a tananyag önálló feldolgozására nem alkalmas, de a tanórákon projektmunkában kiválóan használható, melyhez a pedagógusok ingyenes online segédanyagot is kapnak a tananyag feldolgozásához (Ernyey 2020).

Magyarországon is vannak a képregény iskolai felhasználására irányuló népszerűsítő törekvések. A két legismertebb hazai történelmi képregények kiadására szakosodott hazai könyvkiadó (Képes Kiadó, Képes Krónikák Kiadó) 2021-ben kiállítást szervezett történelmi képregényekből, és ötven magyar középiskolának ajánlott fel egy-egy könyvcsomagot a képregény műfaj propagálása érdekében. A kötetek között megtalálhatóak voltak kötelező olvasmányok (Egri csillagok, A kőszívű ember fiai) képregény-feldolgozásai, illetve jelentősebb történelmi eseményeket bemutató képregények (Tari 2021). Találhatunk olyan, a nehezen olvasó gyermekek számára készült gyakorlókönyvet is, amelyben már van egy-egy képregényes történet, illetve akad már olyan szövegértési és szövegalkotási gyakorlófüzet is – a *Pilóta kompetenciafejlesztő sorozatban* –, amely képregényes rajzokkal dolgozik (Fónai 2020).

A tanórákra (főleg alsóbb évfolyamokban) célszerű anyanyelvű képregényeket bevinni (kivéve a nyelvtanulás kapcsán). Magyarországon jellemző a technikai és természettudományos, valamint matematikai ismeretterjesztő munkák hiánya (Maksa 2013), bár egyre több külföldi szerző munkáit fordítják le itthon. Ebből következik, hogy pedagógusként – akármennyire is szeretnénk az órán képregényeket alkalmazni –, meglehetősen nehéz találni a témába vágó alkotást.

Képregények, képregényalapú tankönyvek, oktatási célú képregények alkalmazása – néhány oktatásban alkalmazható példa a Magyarországon is elérhető képregénykínálatból

Énekóra – Képregényes tankönyv alkalmazása általános iskola felső tagozaton és középiskolában

2022-ben kérdőíves felmérést készítettünk a képregényhasználat gyakoriságáról az oktatásban és felhasználási területeiről az általános iskolákban dolgozó pedagógusok körében. Az énekórán alkalmazható képregényötleteket innen vettük.

Deyries et al. (1985) *Rajzos zenetörténet az őskortól napjainkig* című munkája jól használható az általános iskola felső tagozatán és a középiskolai énekórákon. Szövegéből tudást, rövidegével időt nyerünk. Szereplői a zene sokféle rendű-rangú művelői: a véres kezű Néró császár, szerzetesek és kereszteslovagok, trubadúrok és medvétáncoltatók, vadászó, táncoló, pletykáló, öldöklő udvari népek, vízen úszó és levegőben lebegő színpadi csodák, Vivaldi és árvaházi leánykájának zenekara, Johann Sebastian Bach és megszámlálhatatlan gyermeke. Händel és marakodó operaprimadonnái, a csodagyermek Mozart, Guiseppe Verdi, akinek neve forradalmi jelszó lett, Richard Wagner és mitológiai istenei, Johann Strauss és ötvenezer keringőtáncos, Giacomo Puccini és könnyfakasztó hősnői, az új és még újabb zene, iskolák, izmusok, és külön úton járók, Amerika és a jazz, a rock, a beat, a pop, a diszkózene... (Deyries–Lemery–Sadler 1985)

A hangok csodálatos világa (Caumon et al. 1986) című képregényes kiadvány megalapozza/támogatja az iskolai énekóra ismereteit. A történet a hangok birodalmában játszódik. Egészokta királykisasszony egy szép napon megparancsolja udvari varázslójának, hogy teremtsen neki játszópajtásokat. Szolfézmester újabb és újabb játszótársakat alkot, hangjegyeket, szünetjeleket, módosítójeleket. Már csak a játékszabályokat kell kitalálni. Szórakoztató módon nyújt segítséget a zenei alapismeretek elsajátításához.

A hangszerek csodálatos világa (Gris és de Léone 1987), az előző mű folytatásaként a hangszerek világába kalauzolja az olvasókat. A játszva tanítás elvén ismerteti meg a hangszerek csoportjait és az egyes hangszereket (fa- és rézfúvosok, vonósok, ütőhangszerek stb.) a „tanulókkal”.

Történelemóra – történelmi képregények

A történelem oktatásában segíthetnek a fentebb már említett, a Képes Kiadó és a Képes Krónikák Kiadó által népszerűsített történelmi képregények.

A Királyok és kereszték 1–3. (Mészáros János – Németh Levente) egy történelmi tényeken alapuló képes krónika, melynek lapjain életre kelnek a XI. század nagy magyarjai, I. István király, Imre herceg, Pietro di Orseolo, a száműzött olasz nemes veleneci lovagjaival, Tonuzoba, a nyakas besenyő törzsfő, valamint vikingek és német lovagok. A kiadványhoz ingyenes applikáció is tartozik, amelyből számtalan további érdekesség is megismerhető a magyar könnyűlovasságról, a német lovagokról, a szereplőkről és a helyszínekről.

Az Akit háromszor koronáztak című képregény például egy várjobbágy szemszögéből mutatja be Anjou Károly trónharcait (alkotói Bíró Szabolcs és Várnai Artúr). Középkori történelem tömören, ami akár az általános és középiskolai történelemórák segédanyagaként is felhasználható.

A Tűzvihar '56 (Fazekas Attila – Bán Mór) képregény az 1956-os forradalomról. Szinte óráról órára végig követi az október 23-a és november 8-a közötti napokat, kitalált szereplői jelen vannak valamennyi fontos eseménynél a diáktüntetéstől a Sztálin-szobor ledöntésén át a Parlament előtti sortűzig és a Köztársaság téri ávós lincselésig, végül a Mátyás téren összegyűlt felkelőkhöz csatlakoznak.

Magyar irodalom – képregényes adaptációk

A Képes Kiadó és a Képes Krónikák Kiadó képregénykínálatában megtalálhatók a magyar irodalom remekműveinek képregényfeldolgozásai is, köztük kötelező olvasmányok, mint például Gárdonyi Géza: Egri csillagok (Korcsmáros Pál rajzaival), Jókai Mór: A kőszívű ember fiai (ugyancsak Korcsmáros munkája).

Itt meg kell jegyeznünk, hogy az adaptációk megítélése eléggé ellentmondásos a szakirodalomban. „Ha a hű visszaadás a cél, és nem tesz hozzá semmit az eredeti műhöz, akkor értelmetlen többszörözésről van szó, ha pedig a képregény csupán kedvet akar csinálni az adaptálthoz, akkor elveszítheti saját magát” – írja Vörös (2022).

Felmerülhet tehát a kérdés, hogy ezek az feldolgozások vajon csupán egy illusztratív, másodlagos, kísérő műfaj darabjai, amelyek egyetlen haszna az olvasásra nevelés elősegítése, vagy két művészeti ág határterülete, amely képes létrehozni a maga jellegzetes egyszerre képi és verbális nyelvét, vagyis nem a szépirodalom utánzása, hanem újjáteremtése, autonóm műalkotás (Bárdos 2020).

Ha azt tudatosítjuk magunkban és a tanulóknak is, hogy a jó adaptációs képregény nem a cselekmény összefoglalása, hanem egy művészi adaptáció, egy másik önálló alkotás, s ebben a kontextusban igyekszünk vele élményt átadni a tanórákon, akkor akár eredményesen használhatók a tanítási folyamatban.

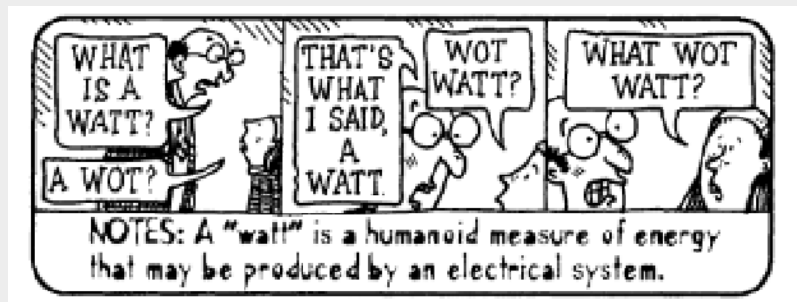
Az adaptációk bevonásával lehetőség nyílik arra, hogy több érdekes alkotással találkozhassanak a tanulók, mint amennyit teljes terjedelemben alkalmuk van elolvasni. Például, ha Jókaitól Az arany ember a középiskolai kötelező olvasmány, miért ne lehetne átismételni A kőszívű ember fiai ismeretét Korcsmáros Pál képregénye segítségével? S ha hozzá még a Zórád Ernő rajzolta Fekete gyémántokat is figyelmebe ajánljuk a tanulóknak, akkor már nem egy, hanem három romantikus Jókai-cselekményt is egyszerre a szemük előtt tarthatnak, ami lehetőséget teremt egyes jellemző romantikus motívumok kiemelésére, összehasonlítására, bizonyos tipikus jelenetek (a képregények segítségével történő) összevetésére, mely megkönnyítheti a valóban a maga teljességében megismert kötelező olvasmány feldolgozását (Bárdos 2020).

A kisebbek számára a fekete-fehér képregénykockák (nem mindegyik mű alkalmas erre!) színezőként is hasznosíthatók, mely nemcsak a figyelmüket köti le, de a figyelemzavaros tanulókat is képes visszakapcsolni ahhoz a művilághoz, melyről az órán éppen szó esik, számos játék játszható az egyes adaptációs képregények kockáival, oldalaival, melyek mind a projekt módszer, mind a kooperációs tanulás elemeivé

válhatnak. A már ismert, olvasott mű feldolgozásakor könnyen összefoglalható a cselekmény például a történet különböző pillanataiból választott képkockák sorba rendezésével, eredeti műből származó idézetek és az ezzel kapcsolatos képkockák párosításával, vagy közöttük kakukktojások keresésével. Ha a tanuló a képet üres szóbuborékkal kapja meg, a művész szerepébe kerülve, maga is írhat szöveget a képregényhez vagy fordítva szöveghez tervezhet jelenetet. És folytathatnánk a sort. Mindez csoportban, párban (esetleg versengve) alkalmazva változatosabbá teheti az olvasmányfeldolgozó órákat, jelentős tanulói motivációval (Bárdos 2020).

Természettudományos órák (kémia, fizika, földrajz, biológia) és a képregény

A természettudomány szinte minden területe szerepelt a Horrible Science könyvsorozat könyveinek témái között, a kémiától kezdve a földrajzon át a biológiáig. A Shocking electricity című rész például humoros oldaláról közelíti meg a fizikát, így nem csak tanulságos, hanem szórakoztató is. A könyvsorozat szinte minden része rendelkezik magyar fordítással, így az idegennyelv-ismeret sem korlátozó tényező (Ernyey 2020).

1. ábra. Példa a Horrible Science: Shocking electricity egy képregényére
Forrás: Ernyey 2020 alapján

Képregényalapú mediaticus közegek alkalmazása – példák

A kutatás során felvetődött bennünk a kérdés, művészeti ágként (9. művészet) vagy formaként közelítsük meg a képregényeket. Ugyanis a pedagógustársadalom és a hazai és külföldi szakirodalmak egy része is tágabb értelemben a képregény elnevezést használja az úgynevezett képregényalapú mediaticus közegekre (például részben rajzolt képregényes és fotóregényes nyelvkönyvek) (Maksa 2013) és egyéb a pedagógusok és tanulók által oktatási céllal készített „képregényszerű” munkákra (például képes vázlatok).

A tanulmányban a képregények minél szélesebb körű felhasználási lehetőségeinek bemutatására törekedtünk. Szóval hajlunk afelé, hogy a képregényt itt most egy eszköznek/innovatív oktatási módszernek értelmezve tágabb értelemben kezeljük és mind a pedagógusok, mind a tanulók által készített oktatási segédeszközként funkcionáló képregényalapú, képregényszerű ábrázolási formákat is ide vegyük.

Tágabb értelemben vizsgálva tehát a műfajt, a „képregények” harmadik felhasználási módja a tanítási-tanulási folyamatban a pedagógusok által készített, oktatási segédeszközként funkcionáló képregény. Az interneten számtalan különféle

képregénykészítő weboldal, ingyenes szerkesztőprogram érhető el, de komolyabb szoftverek is megvehetők, letölthetők. Ilyen például a Comic Life 3, ami ugyan nem ingyenes, de egy 30 napos próbaverzió letöltése után kell eldönteni, hogy szeretnénk-e megvásárolni a későbbiekben. Közel 100 féle képregénysablon közül választható ki, milyen legyen a képregény alapja (pl. hirdetés, párbeszéd, utazás), a szoftverfejlesztők gondoltak a tanórai alkalmazásra is és készítettek ehhez szükséges sablonokat is (Ernyey 2020).

Végül beépíthetjük a képregényeket/képregényalapú mediatis közegeket tanulói tevékenységként (a gyerekekkel készítette egyéni, páros, csoportmunkákban, lásd például fentebb a képregény-adaptációk kapcsán, illetve tanulók által készített lekek/vázlatok formájában).

A képregény alkalmazása idegennyelvi tanulásban – képregény verseny német nyelven

A budapesti Klebelsberg Kuno Általános Iskola és Gimnázium évente hirdet képregényíró pályázatot idegen nyelven. A pályázat témája 2021-ben a szabadidő volt. A munkákat párban vagy kisebb csoportokban készítették el.

Összegzés

A képregény láthatóan az oktatás sok területén – az idegennyelv-tanítástól a szövegértés-fejlesztésig (G. Szabó – Gombos 2005) – támogathatja a pedagógusok munkáját. A képregények segíthetnek egy-egy történet, esemény, folyamat fordulópontjainak szemléltetésében, a tananyag rögzítésében, elmélyítésében, írásgyakorlásban, fogalmazásban, szóbeli prezentáció készítésében, elmélyült alkotómunkára készítetnek, online technológiákat alkalmazva fejlesztik a digitális történetmesélési készségeket is (Arroio 2011; Koutníková, 2017; Sagri et al. 2018; Matuk et al. 2019).

A képregények alkalmazása az iskolai tanítási-tanulási folyamatokban bizonyos fokú kockázatot is jelent. Előfordulhat, hogy a pedagógusok nem rendelkeznek megfelelő példákkal, iránymutatásokkal, rendelkezésre álló idővel. Hiányozhatnak a jó minőségű kiadványok vásárlásához szükséges anyagi források is, de arra sincs garancia, hogy maga a pedagógus felismeri a műfajon belül a minőséget. Ezenkívül szembesülhetnek a pedagógusok a tantervek által támasztott külső korlátokkal is (Matuk et al. 2019).

Ha valódi vagy adaptációs képregényekkel dolgozunk az egyes órákon – az interkulturális nevelés, a művészeti nevelés és a médiatudatosság szempontjából is – fontos, hogy a tanulók tudják, most épp milyen képregénnyel foglalkoznak, ki a rajzolója, s adaptáció esetén, ha valamely részlet felkeltette érdeklődésüket, hogyan tudják megismerni a teljes művet. Ennek hiányában funkcionális eszközzé fokozzuk le a képregényt. Hogy ez az információ az óra mely részében miként jelenik meg, az a tanító/tanár választása (Bárdos 2020).

A képregények, képregényalapú mediatis közegek irodalomórán és énekórán például alkalmasak művészek életrajzának vázlatos feldolgozására, irodalmi művek

egy-egy részletének, jelenetének feldolgozására, bár ez esetben nem beszélhetünk szépirodalmi mélységekről, de alsó tagozaton gyors sikerélményt nyújthat az olvasásban, és a későbbiekben ismétlésekre is jól alkalmazhatók, akár csak párbeszéd feldolgozásában, vers-/szövegtanulás megkönnyítésében is. Történelemórákon egy kiválasztott eseményt, egy-egy uralkodó életútját is be lehet például mutatni képregényes módszerrel, s bár itt sem törekedhetünk az ok-okozati viszonyok részletes bemutatására, a képregénykockák segítségével felidézhetjük a történeteket. Az egyes hívóképek sokat segíthetnek a nehezebben megszólaló tanulók esetében a szóbeli kommunikáció megindításában is. Természettudományos tantárgyakban folyamatok, az okok és következmények felvázolására használhatók. Kérhetjük a tanulókat például, hogy házi feladatként a kémiai vagy fizikai órai kísérletekből készítsenek képregényt. Így vizuálisan is átismételhetik az órán történeteket. Itt mindenekelőtt a változatosságra érdemes ügyelni. Földrajzból társadalmi vagy természeti folyamatokat ábrázolhatunk segítségével. Érdekesebb megtanulni például egy tengerpart felszínformálódását a diákok saját képregénye segítségével, mint egy tankönyvi ábrából. Nyelvtanításban is számos jó gyakorlat bizonyítja a képregények létjogosultságát (párbeszéd feldolgozása, szókincsbővítés).⁴ A képregények, képregényalapú mediatis közeg oktatási tevékenységekkel való integrálása tehát számos lehetőséget biztosít a tanulás/tanítás hatékonyságának növelésére, az oktatás színesítésére.

Irodalom

- Akcanca, N. (2020): An alternative teaching tool in science education: Educational comics. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)* 7(4) 1550–1570.
- Arroio, A. (2011): Comics as a narrative in Natural Science Education. *Western Anatolia Journal of Educational Sciences (WAJES)*, Special Issue: 93–98. [online] URL: <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/5157/93-98.pdf?sequence=1> [2022. 07. 25.]
- Bárdos Dóra (2020): Hány éves volt Baradlayné? – a magyar adaptációs képregény feldolgozási lehetőségei az irodalomórán. In: Lipóczi-Csabai Sarolta (szerk.): *Élményközpontú nyelv- és irodalomoktatás*. Kecskemét: Neumann János Egyetem.
- Balázs Ákos (2016): Szövegértés-fejlesztés képregényekkel. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté & Szűcs Norbert (eds.): *Mire jó a Tanoda? A Tanodaplatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, pp. 87–94.
- Czike Bernadett (2004): *A pedagógus-szerep változása és hatása a személyiségfejlődésre*. Doktori disszertáció, ELTE BTK. [online] URL: <http://hdl.handle.net/10831/39687> [2022. 10. 25.]
- Ernyey Dániel (2020): *COMIC-CON a fizikaórán. Képregények felhasználása a modern fizika tanításában, online oktatásban is*. [online] [PHYS_Comic-Con_a_fizikaoran.pdf](#) [2022. 10. 27.]
- Graham, S. (2011): Comics in the classroom: something to be taken seriously. *Language Education in Asia* 2(1), 92–102. DOI: 10.5746/LEiA/11/V2/I1/A07/Graham

⁴ Történet képekből. A képregények iskolai felhasználása. <https://geoeduvieview.blogspot.com/2013/10/tortenet-kepekbol.html> [2022. 11. 02.]

- Dunai Tamás (2013): Képregény: kép és regény? *Studia Litteraria* 52(1-2), 109-119. DOI: 10.37415/studia/2013/52/4022
- Fónai Nikoletta (2020): A képregény a multimodális műveltség szolgálatában Könyvtárak a kilencedik művészet támogató szerepében. *Anyanyelvi Kultúrákövetítés* 3(1), 38-56. DOI: 10.33569/akk.2446
- G. Szabó Sára – Gombos Péter (2005): A képregény. In: Cserhalmi Zsuzsa, Forgács Anna, Pála, Károly & Sándor, Csilla (eds.). *Irodalom – Tanári Kincsesár 21. kiegészítő kötet*. Budapest: Raabe Kiadó, pp. 1–22.
- Gombos Péter – Tóth Máté – Péterfi Rita (2019): Hogyan és mit olvas a digitális generáció – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai. *Könyv és nevelés* 21(3-4). [online] URL: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/hogyan-es-mit-olvas-a-digitalis-generacio-a-2017-es-reprezentativ-olvasasfelmeres> [2022. 07. 25.]
- Koutníková, M. (2017): The Application of Comics in Science Education. *Acta Educationis Generalis* 7(3), 88-99. [online] DOI: 10.1515/atd-2017-0026
- Losonczy Attila (2013): A képregények az ismeretterjesztés szolgálatában. *Könyv és nevelés* 15(1). [online] URL: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/lapszamok/2013-1> [2022. 07. 25.]
- Maksa Gyula (2007): Ismeretterjesztés és képregény. *Médiakutató: médiaelméleti folyóirat* 8(1), 7–14.
- Maksa Gyula (2013): Képregény(alapú médiaközeg) és ismeretterjesztési lehetőségek. [online] URL: https://ktk.ptt.hu/sites/ktk.ptt.hu/files/images/szervezet/intezetek/m-ti/maksa_kepregenyalapu_mediakozegek_es_ismeretterjesztési_lehetosegek_tanulmany_2013.pdf [2022. 10. 25.]
- Matuk, C. – Hurwich, T. – Spiegel, N. A. – Diamond, J. (2019): How Do Teachers Use Comics to Promote Engagement, Equity, and Diversity in Science Classrooms? *Research in Science Education* 51(3), 685–732. DOI: 10.1007/s11165-018-9814-8
- Mező Ferenc – Mező Katalin – Mező Lilla Dóra (2018): Képességfejlesztő játékok Az IPOO-Modell aspektusából: a fejlesztésbe integrált diagnosztika lehetősége. *Különleges Bánásmód* 4(2), 55–66. DOI: 10.18458/KB.2018.2.55
- Phoon, H. – Roslan, R. – Shahrill, M. – Said, H., M. (2020): The role of comics in elementary school science education. *Formatif: Jurnal Ilmiah Pendidikan MIPA* 10(2), 67-76. DOI: 10.30998/formatif.v10i2.6257
- Polyák Dávid (2020): A képregény műfajának kezdete, kialakulása és szerepe a könyvtárakban. OTDK Pályamunka.
- Rubovszky Kálmán (1989): *A képregény*. Budapest: Gondolat.
- Sagri, M. – Sofos, F. – Mouzaki, D. (2018): Digital Storytelling, comics and new technologies in education: review, research and perspectives. *The International Education Journal: Comparative Perspectives* 17(4), 97–112.
- Szalay Kristóf (2016): Nyelvtanulás karikatúrákkal és képregényekkel. *Különleges Bánásmód*, 2(1), 73–85. DOI: 10.18458/KB.2016.1.73
- Szokolszky Ágnes (2006): Kutatómunka a Pszichológiában: gyakorlatok. [online] URL: <https://mek.oszk.hu/04800/04897/04897.pdf> [2022. 11. 02.]

- Tari Ibolya (2021): *Egyedülálló akcióval népszerűsítik a történelmi képregényeket*. [online] URL: <http://klasszikradio.hu/podcast2/egyedulallo-akcioval-nepszerusitik-a-tortenelmi-kepregenyeket/> [2022. 05. 12.]
- Tatalovic, M. (2009). Science comics as tools for science education and communication: a brief, exploratory study. *Journal of Science Communication* 8(4), A02. DOI: 10.22323/2.08040202
- Toh, T.L. (2016): Use of Comics and Storytelling in Teaching Mathematics. In: Pee Choon Toh & Berinderjeet Kaur (eds.): *Developing 21st Century Competencies in the Mathematics Classroom*. Singapore, World Scientific Publishing Co Pte Ltd., pp. 241–259. DOI: 10.1142/9789813143623_0013
- Vörös Klára (2022): Komisz-e a comics?: A bibliai József-történet képregény-adaptációja. *Anyanyelvi Kultúráközvetítés* 5(1), 39–52. DOI: 10.33569/akk.3284
- Wallner, L. – Barajas, K. E. (2020): Using comics and graphic novels in K-9 education: An integrative research review. *Studies in Comics* 11(1), 37–54. DOI: 10.1386/stic_00014_1
- Walter Imola – Takács Anett (2011): Pedagógusok új szerepben, múzeumpedagógiai módszerek alkalmazása a gyakorlatban – mint új perspektíva. In: Pinczésné dr. Palásthy Ildikó (ed.). *A református tanítóképzés múltja, jelene, jövője*. Debrecen: Kölcsey Ferenc Református Tanítóképzés Főiskola, pp. 130–134.
- Wiegerová, A. – Navrátilová, H. (2017): Let's Not Be Scared of Comics (Researching Possibilities of Using Conceptual Comics in Teaching Nature Study in Kindergarden). *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 237 (2017) 1576–1581. DOI: 10.1016/j.sbspro.2017.02.248
- Zsilka Tibor (1986): A képregény, mint műfaj. *JEL-KÉP* 7(2), 83–87.
- Irodalmi művek, képekben elbeszélve – Képregény-kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban. [online] URL: https://www.magyarokurir.hu/kultura/irodalmi-muvek-kepekben-elbeszelve-kepregeny-kiallitas-az-orszagos-szechenyi-konyvtarban_ [2022. 11. 02.]
- Történet képekből. A képregények iskolai felhasználása. [online] URL: <https://ge-oeduvivew.blogspot.com/2013/10/tortenet-kepekbol.html> [2022. 11. 02.]